

Preliminary scientific paper
UDC 616-00

Vladimir PANIĆ i Eva PANIĆ

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine,
Novi Sad, Sombor

COMBUSTIO SPONTANEA,
JEDNA ZABORAVLJENA MEDICINSKA ZABLUDA

Tokom prve polovine XIX veka mogao se u stručnoj medicinskoj literaturi naći veći broj rasprava o jednoj pojavi koja za današnjeg lekara ne znači ništa. U drugoj polovini toga veka o istom tom pojmu medicina više ne raspravlja, a podaci se mogu naći još samo u leksikonima i almanasima namenjenim boljem informisanju široke publike i to ili u objašnjenju termina navedenog u naslovu, ili u tekstu vezanom za opis sudskog procesa oko smrti grofice Görnitz. Početkom XX veka gube se i ovi tragovi, pa je stoga za današnjeg čitaoca ideja o samosagorevanju čovečijeg tela potpuno nepoznata. Pošto se radi o jednoj od brojnih medicinskih i naučnih zabluda bez praktičnog značaja gledano sa današnjeg aspekta medicine opisaćemo je kao zanimljiv zalet čovekovih težnji za saznanjem.

Combustio spontaneca, *Autencausis*, *Empyresmus* (latinski), ali i *Selbstverbrennung*, *Tachencausis* i *Schnellverbrennung* (nemački) su sinonimi za isti pojam i pojavu, koju ćemo pokušati da opišemo i objasnimo na osnovu nama dostupnih podataka, počev od vremena kada se pomenuta ideja počela razvijati, pa do trenutka kada je zvanična medicina taj entitet napustila. U sagledavanju dubine i širine značaja koji je pridavan mogućnosti *samosagorevanja čovečijeg tela* u navedeno vreme, najviše nam je pomogla knjižica od 36 stranica, koja nam je pukim slučajem dospela u vlasništvo. Neobičnost teme koju je tretirala, navela nas je da se zainteresujemo za problematiku i ne našavši nikakve podatke u novijoj literaturi, kako o pojavi, tako i o pojmu, odgovor smo potražili u tekstovima objavljenim pre i posle izdavanja navedene knjižice. Knjigu „*Priručnik o samosagorevanju čovečijeg tela*” (Abhandlung über die Selbstverbrennung des menschlichen Körpers) je napisao dr Carl Riedlinger i predstavlja njegovu doktorsku disertaciju. Teza je odbranjena u Beču 1846. god., gde je iste godine i štampana (slika br. 1). Pisac je u radu sažeo sve ono što se do toga vremena smatralo za bitno u poznavanju ovog problema, a na kraju rada, kao i u fusnotama, naveo je obimnu literaturu kjom se služio. Neka od navedenih imena i danas predstavljaju autoritet u medicinskom svetu.

Definicija pojma po dr Riedlinger-u glasi:

„Samosagorevanje je pojava zapažena naročito u osoba koje su se izlagale uživanju velike količine alkoholnih pića, gde se telo usled spoljašnjih ili unutrašnjih razloga zapali i dostiže tako visok stepen sagorevanja, koji se takvom brzinom, u uslovima veštačkog spaljivanja, nije nikada mogao postići.“

Kako je knjiga puna interesantnih citata, kojima se pokušava ilustrovati data definicija, mi ćemo u daljem tekstu ukratko navesti samo neke, da bi izbegli preopširnost. Pisac nije opisao ni jedan svoj slučaj, već su to sve navodi iz literature. Prvi potiče iz 1681. god., a poslednji iz 1843. Čak i u korišćenju literaturi navode se većinom slučajevi o kojima su pisci saznali od drugih lica. U osnovnoj podeli se razlikuju slučajevi potpunog samosagorevanja (combustio spontanea totalis) i slučajevi delimičnog samosagorevanja (combustio spontanea partialis).

Pri pojavi potpunog samosagorevanja je uvek reč o starijim osobama oba pola, mada su osobe ženskog pola češće. Postoji uvek podatak o dugogodišnjem ekscesivnom unošenju velikih količina uglavnom žestokih alkoholnih pića. Nastradale osobe su u vreme zadesa obično same u kući i bivaju otkrivene naknadno, obično po jakom mirisu koji se širi u okolinu i koji se opisuje kao vrlo neprijatan i specifičan (empyreumatisches Geruch — empirezmusni zadah). Ovo se dešava najčešće u zimsko vreme ili u olujama kada je atmosfera zasićena električitetom. Zadesu predhodi kao po pravilu akutno napijanje žestokim alkoholnim pićem. Po zanimanju su unesrećeni uglavnom osobe čiji je posao vezan uz mnogo sedenja, a stradaju obično tokom suvih i hladnih zimskih noći. Ako bi tela bila otkrivena dok su još u plamenu, na njima su primećivani živahni, plavičasti plamičci, koje voda nije gasila, a dešavalo se da se u dodiru s vodom još i pojačaju. Telo nije nikada nalaženo potpuno upepeljeno. Preostaju obično glava i donji ekstremiteti, jako ispečeni i pokriveni plikovima. Ostalo prekriva žućkasta, gusta, lepljiva tečnost jakog empirezmusnog zadaha. Vatra zahvata odevne predmete unesrećenih, a nameštaj u okolini obično nije zahvaćen, čak iako je izrađen od zapaljivih materijala. Prostoriju prekriva debeo sloj masne i vrlo crne gareži „zloslutnog mirisa“. Gotovo uvek je u prostoriji nalažen i neki mogući spoljni uzrok zapaljivanja, kao što je to sveća, žar od uglja, lula i slično. Smatra se da je u ovakvom slučaju smrtni ishod neminovan.

Nepotpuni, parcijalni oblik samosagorevanja, bolesnici obično preživljavaju. Reč je uglavnom o mladim osobama. I ovde najčešće postoje podaci o akutnom ili hroničnom alkoholizmu, ali ne obavezno. Pogođeni su obično ekstremiteti, ali i delovi organa za disanje i varenje. Lekari su obično viđali samo opečeno mesto, prekriveno mehurićima, koje je vrlo sporo zarastalo, mada su navedeni i slučajevi gde su primećeni plavičasti plamičci. Često je opisan i miris na sumpor u blizini zadešenih.*

Stefan Vindić, mladić od 22 godine, iz Varaždinskih Toplica, bio je poznat kao ljubitelj dobre kapljice. Jednog aprilskog popodneva 1814. god. poslao ga je njegov gazda u podrum po vino. Iako je tog dana već popio svoje sledovanje rakije, u podrumu se zadržao dosta dugo. Ovo je pobudilo sumnju, pa su ga potražili i naš-

* Koristimo i izraz oboleli, kao i zadešeni, pošto je u vreme pisanja knjige postojala dilema da li je uzrok spoljašnji ili do samosagorevanja dolazi iz unutrašnjih razloga, što bi govorilo da je reč o bolesti.

li kako leži pored buradi. Bolno je ječao, dok su mu iz usta i nosa izbijali plavičasti plamičci. Vatra je uz velike muke ugašena, a nesrećnik se posle još četiri dana žalio na strašnu glavobolju i bolove u stomaku. Jezik i usna duplja su mu bili belo obloženi, izgubio je potpuno apetit, a jedino što je unosio u sebe su bile velike količine hladne bunarske vode.

Sledeći primer je ispričao mladi *F r a n z F u x*, student medicine. Ako mu je verovati, bilo je i slučajeva koji su završili tragičnije nego prethodno navedeni slučaj našega zemljaka.

Leopold Fellegger, konjušar iz Štajerske, mladić od 23 godine, popio je u društvu veću količinu piva. Potom je za opkladu popio za kratko vreme i kriglu rakije, pri čemu su mu, bez njegovog znanja, u rakiju usuli još i čašicu špiritusa. Tokom noći se iz štale čulo jaukanje, a ujutro u 6.30 čas., momak je nađen kako leži na zemlji, a iz usta su mu pored dima izbijali i plavičasti plamičci prodornog mirisa. Pošto gašenje vodom i mlekom nije uspelo, jedan od prisutnih se setio da primeni stari i oprobani lek kod ovakvih slučajeva — ispraznio je svoju mokraćnu bešiku u usta unesrećenog. Plamen se posle ovoga doduše ugasio, ali je konjušar kroz nekoliko trenutaka ipak izdahnuo.

Jedna švalja, od 17 godina, morala je da napusti dobar posao kućne pomoćnice, koji je do tada obavljala, zbog stalnih vrtoglavica i glavobolje. Posao švalje morala je da prihvati, da bi se prehranila, iako joj je to teško padalo, pošto je sada morala često da šije noću. Jedne noći osetila je, kako je to posle iznela pri prijemu u Ham-buršku bolnicu, toplotu po svem telu, a posebno u kažiprstu leve ruke. Na njemu je primetila plavičaste plamenove duge jedan i po col. Imali su jak zadah na sumpor i videli su se samo u mraku. Pokušala je bezuspešno da ih ugasi umakanjem prsta u vodu i zanotavanjem u kecelju. Uspela je to tek zamakanjem prsta u mleko. Puštanje krvi od strane lekara je doprinelo da se bolest primiri. Sve se ovo dogodilo 21. I, a 25. I primljena je na bolničko lečenje. Pri prijemu je imala male mehuriće na levoj šaci, kao i jedan veći na srednjem prstu iste ruke. Narednih dana se ponovio osećaj pečenja i pojavio se novi mehur na vrhu četvrtog prsta. Do izlečenja je došlo sporije nego što je to uobičajeno, pa je iz bolnice otpuštena tek krajem marta. Sve vreme je bila jako povučena u sebe i žalila se na bolove u želucu.

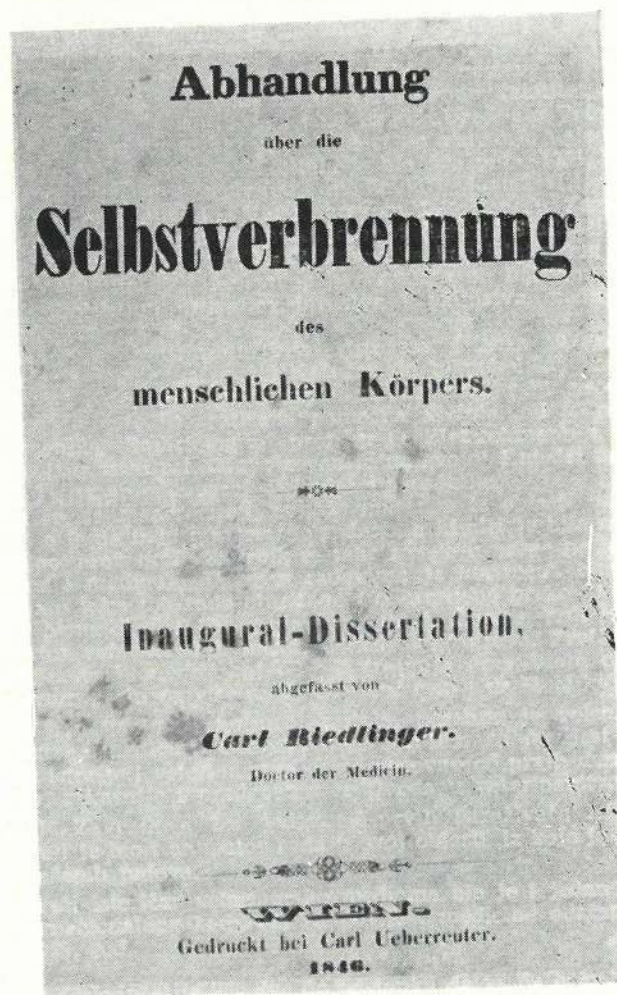
U pogledu lečenja, smatra se da je preventiva mnogo važnija od kurative. Preporučuje se da se pijancima iznose primeri ovako strašnih smrti koje se dešavaju pri samosagorevanju, ne bi li se tako uticalo na to da ovi manje piju i da se suzbija alkoholizam, koji se smatra za glavni predisponujući faktor. *S w e d i a u r* preporučuje u jednom bečkom medicinskom priručniku iz 1804. god. da se u severnim predelima, gde se po njemu ova pojava najčešće sreće, osobama naklonjenih razvoju samosagorevanja svaki dan daju iz preventivskih razloga sluzavi napitci, mleko i sveža mokraća. Pri pojavi potpunog sagorevanja lekar stiže obično prekasno da bi mogao da pruži neku efikasnu pomoć. Ukoliko bi ipak stigao na vreme, preporučuje se gašenje većim količinama vode (manja količina može i da pojača plamen), kao i prekrivanje unesrećenog vlažnim pokrivačima, kako bi se prekidanjem dovoda vazduha ugasio plamen.

Podvlači se i veliki sudsko-medicinski značaj ove pojave, koji ističu i mnogi u radu navedeni pisci.

Navode se dva ilustrativna primera iz Škotske. U oba slučaja su u pitanju neuspeli brakovi, a žrtve su bile žene izgorele u stanovima u kojima su bili i njihovi muževi. Prva je često odlazila od kuće i duže se zadržavala, bez znanja supruga, a druga se vraćala kasno kući u napitom stanju. Obe žene su nađene mrtve, sago-rene u visokom stepenu. Muževi su navodno spavali u susednim sobama i nisu ništa

primetili, dok ih nije probudila lupa i vika suseda uznemirenih dimom i jakim smradom. Prvi muž je osuđen zbog ubistva žene, a kod drugog slučaja je presuđeno da se radilo o slučaju samosagorevanja, pa je muž oslobođen krivice.

Da bi se razlikovao slučaj postmortalnog sagorevanja leša od slučaja samosagorevanja i moguće forenzičke posledice, savetuje se obratiti pažnje na vitalne reakcije opečenih, a sačuvanih delova kože (crvenilo koje se ne gubi na pritisak, mehuri ispunjeni seroznim sadržajem). Pri postavljanju dijagnoze treba obratiti pažnju na plavičaste plamenove koje voda ne gasi, na neširenje vatre na okolne zapaljive predmete, treba uporediti okolnosti sa onima iz ranije opisanih slučajeva samosagorevanja, a treba se osloniti i na iskustvo.

Slika br. 1. Snimak prve strane doktorske disertacije dr Carl-a Riedlinger-a „Priručnik o samosagorevanju čovečijeg tela“.

Kada je dr Riedlinger pisao svoju disertaciju, nije znao da je za izabranu temu to bio poslednji trenutak. Već naredne 1847. god. stradala je grofica Emilia von Görlitz, što je bitno doprinelo da se svi ovakvi slučajevi sa medicinskog aspekta razreše. Podatke o ovome našli smo posle dužeg traženja u leksikonima sa nemačkog govornog područja XIX veka. Proces oko grofice Görlitz izazvao je takav interes javnosti da se više od pedeset godina u svim leksikonima pojam Selbstverbrennung objašnjava pod tim imenom, a tekst o samom procesu je iste dužine kao i onaj o istoimenom gradu u Nemačkoj.

Grofica je živela u sretnom braku bez dece. Suprug joj je bio dvorski čovek grof Friedrich Wilhelm Ernst. U Darmstadt-u u ulici Neckar. 13. VI 1847. uhvaćena je grofica svog slugu Jochan-a Schtauf-a, kako iz sekretera u dnevnoj sobi krađe porodične dragocenosti. Uhvaćen u prestupu, sluga ju je udavio, njeno telo je polio zapaljivom tečnošću i spalio ga. Sagoreli leš je pronađen ispred sekretera nekoliko časova kasnije. Istraga je trajala dve godine, a proces je održan u Darmstadt-u pred porotom od 11. III do 11. IV 1850. god. Poseban interes javnosti izazvalo je to što je državni lekar Siebold još u istrazi spomenuo mogućnost da se radi o slučaju samosagorevanja. Ovoga puta se nije radilo o starim, usamljenim, beznačajnim osobama, već o ženi jednog uglednog dvorskog čoveka, koji nije žalio novac i vreme da upotrebi svoj ugled da se stvar istera na čistinu. Pozvani su kao sudski veštaci čuveni hemičari i prirodnjaci svoga vremena Bischoff i Liebig. Uz mišljenje drugih stručnjaka, renome ove dvojice, koji su tvrdili da je pojava samosagorevanja u živom organizmu nemoguća, bili su presudni da Schtauf, koji je dotle uporno poricao zločin, bude osuđen na doživotnu robiju. Godinu dana potom, u zatvoru, priznao je da je groficu zadavio, a potom je zapalio.

Posle ovoga nije se u literaturi ni pred sudovima pojavio više nijedan slučaj samosagorevanja, iako su „predisponujući faktori“ i dalje u nesmanjenom obimu delovali na ljudski rod. Ceo proces oko grofice Görlitz je zbog velikog interesa javnosti detaljno opisan i publikovan u više časopisa i posebnih izdanja („Neuer Pitaval“, Band 17, Leipzig, 1851; Liebig, „Zur Beurteilung der Selbstverbrennungen des menschlichen Körpers“, Heidelberg, 1850; Graff, „Über die Todesort der Gräffin Görlitz, nebst Gegenbeweis von Bischoff“; Henkes, „Zeitschrift für die Staatsarzneikunde“, Heidelberg, 1850, Gorup-Befanez in Schmidts „Jahrbüchern der Medizin“, Band 68, 1850). Kako se vremenski odmičemo od 1850. god. podaci su sve siromašniji i pojam se polako prepušta zaboravu. 1907. god. nalazimo u „Meyers Conversations Lexicon“-u, samo još kratku belešku. Ilustracije radi navodimo deo teksta iz „Brockhaus Conversations Lexicon“-a iz 1886. god.:

„Ranije se često izveštavalo o osobama posebno odanim piću koje su same od sebe sagorevale ili bi se zapalile kada bi im se pri izdisaju prinelo zapaljeni predmet. Pri tome bi sagoreli do pepela. Ove strašne priče pripadaju sigurno carstvu bajki. Samozapaljivanje ili sagorevanje čoveka, na način kako se to dešava sa zapaljivim telima, čak i kada je telo u najvećoj meri natopljeno alkoholom, nije moguće, jer ono sadrži još uvek toliko vode da je ovakvo zapaljivanje neostvarljivo.“

Tragajući za poreklom prodora ovakve, u suštini besmislene i ne-realne ideje u naučnu medicinsku misao našli smo zanimljiv tekst u „Algemeine Deutsche Real Encyclopedia“, VII izdanje, 1827. god. pod pojmom „Selbstentzündungen“ (samozapaljivanje):

„Ko još nije čuo za nesrećne slučajeve kada se samo od sebe zapalilo vlažno seno! Takođe je u sličnim uslovima sklono samozapaljivanju i žito, vuna, gnojivo i drugo. Zbog gustine smeštaja oni se bez spoljnog uzroka toliko zagreju, da je dovoljan slabiji nalet promaje a često čak ni to pa da izbiju svetli plamenovi. Zato sa ovakvim materijalima treba primeniti poseban oprez da do ovoga ne bi došlo. Mora se paziti da materijal ne bude tako nabijen, već ga u skladištima treba držati u rastresitom stanju, da bi se sprečilo preterano nagomilavanje toplote. Mogući uzrok samosagorevanja je da se kod nabijenih materijala sastojci koji čine unutrašnje jedinjenje vlažnih materija spajaju sa čvrstim materijama, pa tako nastala jedinjenja, po poznatim fizičkim zakonima oslobađaju veliku količinu toplote. Vredno je spomena i ono što savremeni fizičari kažu o samozapaljivanju živoga čovekovog tela. Ljudi a naročito žene, koje se odaju uživanju velikih količina žestokih pića, zatim ljudi sa izrazito suvim telesnim sastavom, zatim posebno često u Italiji nalaženi su iščekli u gomili pepela usled samozapaljivanja.”

Za one koji se više zanimaju za problem, preporučuje se „Gren's Naturlehre”, VI izdanje, 1820.

Ovakva misao se detaljno razrađuje i u disertaciji dr Riedlingera. On daje pregled teorijskih razmišljanja pisaca iz literature koju koristi. Očito je da su u vreme opšteg oduševljenja velikim rezultatima postizanim u razvoju prirodnih nauka, vršeni pokušaji da se određene hemijske i fizičke zakonitosti iz nežive prirode prenesu na građu i funkciju živih organizama. Biohemijska istraživanja u fiziologiji i patološkoj fiziologiji čoveka bila su u začetku i nedovoljna da bi mogla otkloniti sve nastale dileme. Ovo je dovelo do toga da su hipoteze objašnjavane špekulacijskim zaključcima raznih vrsta. Tako je u ovom slučaju uveden pojam bolesti koje vode zapaljivanju (Entzündungskrankheiten), u koje spada i pijanstvo. Po jednim se u pijanaca telo natapa alkoholom kao hartija za upijanje (Breschet; Devergie), dok po drugim unošenje alkohola preko metabolizma menja sastav krvi, dovodi do većeg nagomilavanja hiloznih, masnih kapljica, pa se stoga tkiva nepravilno ishranjuju. Ovo dovodi do nagomilavanja masti u šupljinama tela i u samom tkivu, čime telo postaje lakše zapaljivo (Alberti, Fontanelle). Takva mast je slična po sastavu moždanoj masi, a ova sadrži veći procenat fosfora. Ukoliko se unose i veće količine pića koja sadrže visok procenat vodonika (Wasserstoffigen Getränken), pri čemu se misli na alkoholna pića, opasnost se još povećava. Pri raspadanju čovečijeg tela, isto kao i njegovih ekskremenata, oslobađaju se gasovi koji sadrže ove elemente i koji su lako zapaljivi. Smatralo se da se isto to u manjem obimu dešava i u živom organizmu. Grupa pisaca (Lecat; Kopp; Marc) presudan značaj pridaje idio-električnom stanju, koje je u nekih osoba jače izraženo. Tu se misli na osobe koje pri češljanju ili trljanju delova tela izazivaju varničenje usled nagomilanog statičkog elektriciteta. Ovakve osobe su, uz prisustvo ostalih predisponujućih faktora, izložene stalnoj opasnosti. U njih je i trljanje spoljnih delova tela alkoholom često pogibeljno. Kao što se mešavina šalitre, ulja i sumporne kiseline zapaljuje sama od sebe, to bi mogao biti model i onoga što se dešava pri pojavi samosagorevanja u čoveka. Dok Treviranus, Frank, Mombert, Apjohn, Lair, Vicq d'Azyr, Dupuytren i dr. smatraju da mora postojati dodir predisponovane osobe sa nekim zapaljenim telom u pravom trenutku, dotle Lecat, Kopp i Marc sma-

traju da do samozapaljivanja dolazi i bez takvog kontakta. Pošto se plamen širi vrlo brzo i zahvata sve telo, unesrećeni obično i nema vremena da zove u pomoć. Od svih pisaca samo je Frank izdvojio pojam combustio spontanea u posebnu bolest (*Medizinische Nationalzeitung*, april, 1800.). Dupuytren je klasifikuje kao šesti stepen opekotine. Iako neki daju severnim predelima prednost, kao krajevima najčešćeg javljanja samosagorevanja (Danska, Severna Amerika, Engleska, Rusija), tumačeći to dugim suvim zimama, kada se češće piju žestoka alkoholna pića i kada se lakše dolazi u dodir sa zapaljenim predmetima, drugi kao zemlju najveće učestalosti navode Francusku, zatim Italiju i Nemačku. Znajući danas za besmislenost cele zamisli, ovo lutanje i ne začuđuje, pošto se zadesi opisivani ranije kao combustio spontanea mogu i danas svugde desiti, bez obzira na podneblje.

Ostaje kao vrlo interesantan način razmišljanja naših kolega iz ranijih vremena, koji su ne malo vremena i energije utrošili na raščišćavanje pojave kojoj niko od njih nije prisustvovao i o kojoj su čuli samo od drugih. Očito je sama ideja bila na stepenu nauke i u datim društvenim okolnostima previše primamljiva da bi je se mogli lako odreći. Kao neka fatamorgana se nudila zanimljiva teorija o egzotičnoj bolesti. Određena mistična nota u svemu tome je često doprinosila da se slika događaja iskrivi, da se u nju ugrade i neverovatni detalji, kako bi se opravdala misao pisca i odbranila postavljena hipoteza. Ukoliko se odstrane ovakvi elementi iznetih primera, na osnovu današnjeg medicinskog saznanja, većinu slučajeva možemo objasniti kao trovajne alkoholom ili nesrećne slučajeve u kojima su hronični pijanci nalazili tragičan kraj zapalivši se na žeravicu, sveću ili lulu, kada bi u napitom stanju stizali u svoje domove. Parcijalna samosagorevanja, ako izuzmemo plamen koji nijedan pisac nije video, već mu se eventualno učinilo da nešto vidi u žarkoj želji da postavi dijagnozu jedne retke i neobične bolesti, možemo objasniti kao slučajeve herpesa ili drugih dermatoza sa vezikulama i bulama, a vrlo često i konverzivnim reakcijama ili samopovređivanjem. Takav je verovatno i slučaj mlade švalje, kojoj je promena posla sa čestim noćnim radom sigurno teško pala, pa nije isključeno da se radilo i o samopovređivanju u cilju dobijanja sažaljenja i boljeg razumevanja okoline, kao i sticanja razloga za napuštanje omrženog posla. Ne znamo koliki su bili efekti preventivskih mera koje savetuje dr Riedlinger u cilju suzbijanja alkoholizma, ali znamo da i danas ljudi piju isto tako kao i pre 130 godina, a slučajevi samosagorevanja se više ne javljaju. Sigurno je jedno tačno, da je na osnovu postavljanja ove dijagnoze, u vreme kada joj je priznavana verovatnost, mnogi zločinac izbegao ruci pravde oslanjajući se na pomoć medicine.

Na kraju želeli bi da iznesemo jedan tragičan događaj za koji smo doznali iz savremene dnevne štampe, a koji bi u vremenima koje smo opisali možda ušao u literaturu kao slučaj samosagorevanja. Navodimo tekst „Politike”, Beograd, od 2. III 1982. god.

Dogodio se u selu Petkovici:

UGUŠIO SE U DIMU OD ZAPALJENE POSTELJE

Sabac, 1. III 1982.

Dvadesetogodišnji Rade Stepanović, iz sela Petkovice, izgubio je život na neobičan način. Mladić se ugušio u svom stanu od dima zapaljene postelje u kojoj je spavao. Predpostavlja se da je požar izazvala cigareta koju je Stepanović verovatno ispuštio kada je, po svemu sudeći pijan, došao kući i legao u krevet.

J. R.

Zaključak

Combustio spontanea, Empyresmus, Antencausis, Selbstverbrennung, ali i Tachencausis i Schnellverbrennung su izrazi sinonimi za zaboravljeni medicinski pojam aktualan do polovine XIX veka. Oni se odnose na medicinsku zabludu u čijoj osnovi je bio pokušaj da se zakoni koji vladaju u neživoj prirodi, mehanički prenesu na polje humane medicine. U posebnim okolnostima, po ovoj teoriji, dugogodišnji pijanci mogu da se zapale sami od sebe ili posle dodira sa drugim zapaljenim predmetom. Posle toga oni mogu da sagore mnogo brže nego što bi to bilo moguće u veštačkim uslovima. Problem je razrešen 1850. god. na sudskom procesu posle zagonetne smrti grofice Görnitz u Darmstadt-u (sada S.R. Nemačka). Teorija je proglašena za neverovatnu na osnovu mišljenja čuvenih hemičara i prirodnjaka svoga vremena Bischoff-a i Liebig-a. Kao izvor podataka koristili smo disertaciju dr Carl-a Riedlinger-a, štampanu u Beču 1846. god., kao i nekoliko enciklopedija i leksikona nemačkog govornog područja XIX veka. Cilj rada je da prikaže kako je došlo do ove zablude pod uticajem duha vremena i na tadašnjem nivou razvoja medicinske nauke i drugih bazičnih prirodnih nauka. Ukazali smo na praktičke posledice koje su se najviše ispoljile u sudsko-medicinskoj praksi.

LITERATURA:

¹ Riedlinger C., *Abhandlung über die Selbstverbrennung des menschlichen Körpers*, Inaugural-Dissertation, Wien, 1846. — ² Allgemeine deutsche Real-Encyclopaedia für gebildeten Stände (Conversations Lexicon), 10. Band, 7. Auflage, Brockhaus, Leipzig, 1827, 135—136. — ³ Allgemeine deutsche Real-Encyclopaedia für gebildeten Stände (Conversations Lexicon), 10. Auflage, 7. Band, Brockhaus, Leipzig, 1852. — ⁴ Pierer's universal Lexicon oder neuestes encyclopädisches Wörterbuch der Wissenschaften, Künste und Gewerbe, 4. Auflage, 7. Band, Altenburg, 1859, 479. — ⁵ Meyer's neues conversations Lexicon, 2. Auflage, 14. Band., Hildburghausen, 1870, 469—470. — ⁶ Brockhaus' conversations Lexicon, 13. Auflage, 14. Band, Leipzig, Brockhaus, 1886, 679. — ⁷ Meyer's grösses conversations Lexicon, 6. Auflage, 18. Band, Leipzig- Wien, 1907, 318.

Vladimir PANIĆ and Eva PANIĆ

Scientific Society for History of Health Culture of Voivodina, Novi Sad — Sombor

COMBUSTIO SPONTANEA — A FORGOTTEN MISCONCEPTION IN MEDICINE

Combustio spontanea, Empyresmus, Autencausis, Tachencausis, Schnellverbrennung and Selbstverbrennung, are all synonyms for a forgotten medical notion, the actuality of which has lasted until the half of the 19th century. They relate

to a delusion in medicine, in the basis of which was a try to transfere mechanically the laws ruling in the inanimate nature to the field of human medicine. According to this theory, in special circumstances, the habitual drinkers can catch fire, either by themselves, or after a contact with another burning matter. After that their bodies could be consumed by fire much quicker, than it would be possible under other-artifitial conditions. The problem was solved in the year 1850, on the court of law, after the mysterious death of the countess Görnitz in Darmstadt (now F. R. Germany). The theory was proclaimed improbable, according to the opinion of the two famous chemists and naturalists of that period—Bischoff and Liebig.

In our work, as the source of facts, before all, we used a medical inaugural disertation of dr Carl Riedlinger, printed in Vienna in 1846, but also some of the 19th century encyclopaedias and lexicons in german language. The aim of the article was to present the way of origination of this medical delusion, under the influence of opinions of the time and the achieved developmental level of medical and other natural sciences. We have pointed to the practical consequences, the most important of all had been in forensic medical practice.

(Rad je Uredništvo primilo 22. VI 1982. god.)